

RADOVI
Zavoda za znanstveni rad
HAZU Varaždin

UDK 80:821.163.42`01-05Jagić, V.
Izvorni znanstveni članak
Original Scientific Paper

.....
GORDANA ČUPKOVIĆ
Odsjek za kroatistiku, Sveučilište u Zadru
gcupkov@unizd.hr

Primljeno: 10. 04. 2024.
Prihvaćeno: 24. 06. 2024.

DOI: <https://dx.doi.org/10.21857/ydkx2cvzg9>

PRIMJERI EVALUACIJSKIH IZRAZA U JAGIĆEVOJ HISTORIJI KNJIŽEVNOSTI STAROGA DOBA

Jagićeva *Historija književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga (knjiga prva: staro doba)* iz 1867. imala je zamjetnu recepciju i vrednovanje kod povjesničara književnosti (Hercigonja 1975., Kolumbić 1986., Damjanović 2006.) pri čemu je posebno istaknuta Jagićeva težnja da književnom djelu pristupa sa širega kulturološkoga aspekta. Manje je zapažanja o Jagićevu stilu pisanja; o stilu njegovih raspravi posredno možemo svjedočiti iz bilješki o britkim filološkim kritikama pisanim njemačkim i hrvatskim (Katičić 2007. i Kapetanović 2007.). U radu se s aspekta funkcionalne lingvistike raščlanjuje uporaba evaluacijskih izraza, odnosno kulturološki obilježenih leksema u funkciji iskazivanja negativnoga stava prema pojedincima i skupinama u Jagićevoj *Historiji književnosti*. Pomnim čitanjem vrši se selekcija primjera pogrdnica, kao leksema s deskriptivnim sadržajem koji imaju funkciju pejorativnoga obilježavanja pojedinaca ili skupina s obzirom na rodna, etnička i druga kolektivna i stereotipna obilježja (primjerice: *divlji*, *barbarski*, *bablje*), i ekspresiva, kao iskaza obilježenih emocionalnim stavom govornika, a koji ne podliježu provjeri istinitosti (primjerice *vajmeh*) ili koji su kontekstualno uvjetovani (zamjenički relativizator *neki*), i to posebno u Jagićevu tekstu, a posebno u tekstovima koje prevodi i prepričava. Zastupljenost i sintagmatske sveze odabranih pojava istraženi su pretraživanjem digitalizirane knjige. Prikupljeni podatci pridonose osvjetljavanju diskursa povjesničara književnosti do konca 19. st. te posebno osvjetljavanju osobitosti Jagićeva stila.

Ključne riječi: srednjovjekovna književnost; analiza diskursa; emocije; stav; povijest hrvatskoga jezika.

1. UVOD

Hercigonja je u predgovoru svoje *Srednjovjekovne književnosti* apostrofirao Jagića kao prethodnika u cjelovitoj obradbi razdoblja ističući Jagićevu metodologiju, "neopterećenost predrasudama" i "zrelost vrijednosnih prosudbi".¹ Kolumbić (1986) uz Jagićev "znanstveni pristup" ističe i "kreativni pristup" navodeći kako je, iako po svojoj vokaciji jezikoslovac, imao "mnogo smisla za literarni pristup književnom djelu".² Jagićeva (nedovršena) historija književnosti zacrtana kao primjer kulturne historije,³ odnosno historije "duha" kolektiva, neopterećena bibliografskom i biografskom faktografijom, u određenim aspektima i sama se može čitati kao književno djelo, prvenstveno u smislu posredovanja individualnih i kolektivnih stavova a što se među ostalim ogleda i u različitim načinima emocionalizacije iskaza i evaluacije raspravljanih pojava.

S aspekta funkcionalne lingvistike jezik je u temelju emotivan i evaluacijski, što je vidljivo i u razdiobama jezičnih funkcija (koje obuhvaćaju i konotativnost, poetičnost i fatičnost). Poznato je Stubbsovo (1986) zapažanje vezano za modalnost: kad god govornik ili pisac nešto kaže ili napiše, kodira i svoje motrište o rečenom i takav iskaz govornikova stava prožima svaku jezičnu uporabu.⁴

Ulogu stavova u procjenjivanju različitih elemenata kao pozitivnih ili negativnih, posebno u procjenjivanju ljudi i njihova ponašanja posebno razrađuju Martin i White (2005) u svojoj teoriji evaluacije.⁵ Eksplicitna i implicitna evaluacija posred-

¹ Eduard HERCIGONJA, *Srednjovjekovna književnost*, Povijest hrvatske književnosti, Knjiga 2, Liber i Mladost, Zagreb, 1975., 7.

² Nikica KOLUMBIĆ, "Jagićevo proučavanje hrvatske srednjovjekovne književnosti", *Hrvatsko filološko društvo i Filozofski fakultet, Croatica*, XVIII (26/27/28), Zagreb, 1986., 81–96, 82.

³ Kulturni aspekt iskaza predmet je proučavanja suvremenih lingvističkih disciplina (etnolingvistike, odnosno kulturne lingvistike, antropološke lingvistike i sl.) pa je i po tome Jagić, kao lingvist u historiji književnosti, daleki prethodnik i poststrukturalističkih pristupa. Damjanović apostrofira "Jagićeve izlete u širinu i u dubinu" kao kulturološki vrlo zanimljive (Stjepan DAMJANOVIĆ, *Opširnost bez površnosti*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2006., 91) ističući i da je u svojim ocjenama bio "uvjetovan književnopovijesnim dostignućima svojega doba te svojim znanjem i ukusom" (*Isto*, 92). O stilu Jagićevih rasprava posredno možemo saznati iz bilješki o njegovim filološkim kritikama (usp. Radoslav KATIČIĆ, "Vatroslav Jagić i hrvatski književni jezik", *Zbornik o Vatroslavu Jagiću*, Knjiga I., Hrvatski studiji, gl. ur. Tihomil Maštrović, Zagreb, 2007., 11–23, i: Amir KAPETANOVIĆ, "Jagićeva kritika teksta u hrvatskom i europskom kontekstu", *HAZU, Filologija*, 49, Zagreb, 2007., 65–77).

⁴ Usp. Michael STUBBS, "'A matter of prolonged field work': Notes towards a modal grammar of English", *Oxford Academic, Applied Linguistics*, 7 (1), 1986., 1–25.

⁵ Martin i White razmatraju evaluaciju (procjenjivanje) kroz tri međusobno povezane domene: stav, angažiranost i graduaciju. Pri čemu definiraju stav kao odraz emocionalnih reakcija, prosudbi o ponašanju i vrednovanja entiteta, angažiranost kao ishodište stavova i igru različitih glasova u diskursu, a graduaciju (stupnjevanje) kao procjenjivanje pojačavanjem osjećaja i zamagljivanjem kategorija. Usp. James Robert MARTIN i Peter R. R. WHITE, *The language of evaluation: appraisal in English*, Palgrave Macmillan, New York, 2005.

stvom gramatičkih sredstava predmet je proučavanja i konstrukcijske gramatike.⁶ Pri tome je prepoznato kako subjektivizaciju u jeziku, kao odraz evaluacije i percepcije, konstruiraju elementi kao što su pejoracija, promjena u značenju i metaforička proširenja od konkretnih do apstraktnih domena pri čemu se ističe uloga pozadinskoga zajedničkoga znanja govornika i sugovornika/primatelja sadržaja.⁷ Afektivni potencijal sadrže i kontekstualizirana gramatička sredstva, također zahvaljujući zajedničkim znanjima, posebno u smislu zamišljenih, pozadinskih arhetipskih prizora.⁸

U Jagićevoj historiji književnosti vidljivo je eksplicitno iskazivanje stava prema opisanim književnim pojavama (primjerice prema određenim vrstama apokrifne književnosti) te eksplicitno kontrastiranje stavovima iz pisanih izvora, a što je ogledno predstavljeno osvrtom na historiju Tome Arhiđakona:

Mnoge stvari, koje su njemu [Tomi Arhiđakonu] smiešne i preziranja vriedne, prikazuju se našim očima kao krjeposti; što je njemu prievara i lukavština, to je nama prostodušna ali vatrena odanost prema svojemu (45).⁹

Uz to, mogu se prepoznati i svi navedeni elementi emocionalizacije iskaza: od uporabe ekspresiva i pogrđnica, preko metaforizacije do uporabe različitih kvantifikatora. U ovom sam radu odabrala kategorizirati primjere iskazivanja negodovanja kojim se ciljaju pojedinci i skupine. Pri tome se zadržavam na funkcionalno-lingvističkom aspektu, kojim se mogu obuhvatiti semantička i semantosintaktička izražajna sredstva, uz svijest o tome kako je u cilju detektiranja, popisivanja i kategorizacije svih primjera iskazivanja negodovanja kod jednoga autora potrebno primijeniti i dijelom raznolike pristupe, koji, uz određene manjkavosti,¹⁰ nude

⁶ Usp. Ronald W. LANGACKER, "Subjectification, grammaticization, and conceptual archetypes", *Subjectification: various paths to subjectivity*, Mouton de Gruyter, ur. A. Athanasiadou, C. Canakis i B. Cornillie, Berlin i New York, 2006., 17–40.

⁷ "Minimalno subjektivno konstruirani elementi uključuju govornika, a sekundarno primatelja, u njihovoj pozadinskoj ulozi konceptualizatora koji koriste izraz i time shvaćaju njegovo značenje" (*Isto*, 18).

⁸ Kao primjere gramatičkih sredstava subjektivizacije u jeziku Langacker (2006) navodi proporcionalne kvantifikatore *svi* i *većina* te reprezentativne kvantifikatore *svaki* i *bilo koji*, kao kvantifikatore reprezentativnih primjera, ističući kako konstruirane pozadinske elemente subjektivacije doživljavamo posredno, kroz njihov učinak u oblikovanju poimanja objektivno konstruiranih elemenata (*Isto*).

⁹ Sve primjere iz Jagićeve knjige donosim iz elektronskoga izdanja a broj stranice navodim uz popisane primjere. Usp. Vatroslav JAGIĆ. 1867. *Historija književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga. Knjiga prva: Staro doba*. U Zagrebu, Štamparija Dragutina Albrechta, 1867. https://www.google.hr/books/edition/Historija_knji%C5%BEevnosti_naroda_hrvatskog/nc-tLAAAACAAJ?hl=en&gbpv=1&dq=jagi%C4%87+historija&printsec=frontcover (pristupljeno 15. veljače 2024.).

formalističke okvire nužne u razvrstavanju građe.¹¹ Primjere pojedinačnih izraza pronalazila sam pomnim čitanjem a potom sam učestalost i sintagmatski kontekst odabranih izraza provjeravala pretraživanjem digitalne knjige. Iako često upotrebljava metafore u iskazivanju negodovanja (primjerice: *vele nesrećni viek četrnaesti* 182, *bolestna vremena* 182, *tamnije misli* 165, *ludu pogrešku* 153), čitanjem nisam pronašla primjere u kojima bi se metaforom ciljalo na određenog pojedinca ili skupine pa metafore dalje nisu obrađivane.¹² U obilježavanju negodovanja prema pojedincima i skupinama, pronađeni su primjeri pogrđnica i ekspresiva, kao leksičkih sredstava subjektivacije iskaza, te primjeri zamjeničkih kvantifikatora, kao gramatičkih sredstava subjektivacije iskaza, koji uvjetno imaju i određene osobine ekspresiva, iako ih valja izdvojiti u posebnu skupinu. Emocionalna obilježenost ekspresiva i pogrđnica kontekstualno je neuvjetovana (kontekst utvrđuje gradaciju pozitivnoga ili negativnoga stava) dok je subjektivacija gramatičkim kvantifikatorima ovisna o kontekstu a znatnim dijelom i o promjenljivoj recepciji (prepoznatljivosti) iskaza.

Istraživanje primjera evaluacijskih izraza kojima se artikulira negativan stav, odnosno negodovanje prema pojedincima i skupinama u navedenom segmentu pridonosi osvjetljivanju osobitosti Jagićeva stila, ali i daje poticaj lingvističkom istraživanju, tragom Jagićeve terminologije, "duha" historičara književnosti iz minulih stoljeća.

2. POGRDNICE

Pogrđnice po svojim osobinama evaluacije problematiziraju tradicionalnu funkcionalnu i pragmatičku razdiobu deskriptiva i ekspresiva, koja se tipično uspostavlja s obzirom na provjerljivost istinitosti propozicijskoga sadržaja. Značenje pogrđnica, kao leksema koji imaju deskriptivni sadržaj i kojima se iz perspektive dominantnoga govora po određenim stereotipnim obilježjima paradigmatiski negativno obilježava određena društvena skupina (etnička, rodna, rasna) pri čemu se uspostavlja distinkcija govornika (nadređenih) i predmeta govora (cilja pogrđice) kao podređenih i prirodno dehumaniziranih, prenosi se u različitim konverzacijskim kontekstima, pri čemu pojedini proučavatelji izdvajaju paradigmatisko, neparadigmatisko i apro-

¹⁰ O tome je pisano u: Gordana ČUPKOVIĆ, "Diachronic variations of slurs and levels of derogation: On some regional, ethnic and racial slurs in Croatian", Elsevier, *Language Sciences*, 52, 2015., 215–230.

¹¹ Cilj rada nije etnolingvističko razmatranje prikupljenih primjera i njihovo uklapanje u širi kulturni kontekst, posebno u smislu detektiranja stereotipnih predodžbi određenoga vremena.

¹² U primjerima tipa: "(...) a ono je ipak i posljednji putnik svetogorski, napried spomenuti Petkovič, počinio istu ludu pogrešku, te je taj tipik prepisao barbarskim iskvarjenjem i pravopisa i gramatičkih oblika po današnjem ruskom čitanju !" (153) na integritet pojedinca cilja se posredno, diskvalifikacijom njegova intelektualnoga djelovanja.

prijativno značenje, potonje u cilju solidarizacije među članovima ciljane skupine.¹³

Pogrdnice su ovisne o dijakronijskoj perspektivi (pogrdno značenje može se formirati tijekom vremena kao što se može i izgubiti)¹⁴ pa u skupini pogrdnica razlikujemo: one čijega je pogrdnoga značenja autor svjestan, one čije pogrdno značenje autor konstruira te one koje obilježavaju skupine prema kojima autor ima negativan stav, ali za koje nije jasno jesu li zadobile pogrdno značenje. Uz to, pojedine pogrdnice nalaze se samo u citatima, autor ih ne upotrebljava u vlastitom tekstu a nije moguće ni odrediti autorov stav prema njima. Paradigmatske pogrdnice u svom autorskom iskazu Jagić upotrebljava za različite skupine neslavena dok je upotreba istih izraza za Slavene u citatima i prepričavanju tekstova drugih kod njega obilježena ironijskim odmakom pa je i aproprijativna, kao iskaz solidarnosti s obilježenom skupinom.

U tablici se donose primjeri s užim kontekstom i s oznakom autorstva (autor-ski tekst, citat ili parafraza izvora) te po potrebi i s navedenim referentom (ciljem pogrde), kontrastno se u lijevom stupcu, uz osnove koje su pretraživane u digitalnoj knjizi, donose pogrdna značenja pripadnih leksema koja su navedena u Akademijinu Rječniku.¹⁵

Tablica 1. Pogrdnice u Jagićevoj *Historiji književnosti*

osnova	broj pojava	sintagma (broj stranice) /aut(or), cit(at), par(a-fraza)/ > referent
divlj- 'koji nije odgojen'; psl. <i>divo</i> , <i>divъ</i> , 'čudo' (ARj 2: 424)	10	<i>divlji Magjari</i> (42) /aut./ <i>divljom silom</i> (35) /aut./ > pleme tursko-tatarskih Bugara <i>divlje okrutnosti</i> (35) /aut./ > pleme tursko-tatarskih Bugara <i>crkvu divljih Bugara i Dalmatinaca</i> (64) /par./ <i>prosti i divlji</i> (137) /cit./ > stanovnici Dalmacije <i>narodom divljim i na grabež naviklim</i> (137) /cit./ > stanovnici Dalmacije

¹³ Adam M. CROOM, "How to do things with slurs: Studies in the way of derogatory words", ScienceDirect, *Language and Communication*, 33, 2013., 177–204.
¹⁴ Usp. Gordana ČUPKOVIĆ, "Diachronic variations of slurs and levels of derogation: On some regional, ethnic and racial slurs in Croatian", Elsevier, *Language Sciences*, 52, 2015., 215–230.
¹⁵ *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I – XXIII, 1880. – 1976., JAZU, Zagreb. Dalje se za navode u tekstu koristim kraticom ARj.

		<i>divljim jezikom</i> (43) /par./ > slavenski jezik <i>jer je do tada odveć divlja bila</i> (77) /par./ > zemlja Bugarska <i>divljan</i> (111) /aut., par./ > čudovište, jednooki div
barb- “barbarski, adj. <i>barbarus</i>. Sciniš da jezik rimski jest barbarski, to jest neuljudan. A. Kanižlić” (ARj 1: 183	5	<i>s nadošlicami barbarskim</i> (4) /aut./ > Slaveni u Dalmaciji nasuprot romanskom stanovništvu <i>odvraćajući se s ponositim preziranjem od <u>barbarskoga slovjensva</u></i> (30) /aut./ > Slaveni u Dalmaciji prije čirilometodskoga djelovanja <i>Nadbiskup primi ga s velikim odlikovanjem te ga umoli, neka bi mu muku sv. Dujma i Anastasija, koja je do sada opisana bila <u>barbarskom latinštinom</u>, ljepšim i razgovjetnijim jezikom sastavio</i> (122) /aut./ > latinski hrvatskih svećenika <i>sve ovo književno blago primio sa slovjenskoga juga, još prije onoga doba, kada je u nas na jugu zavládalo <u>barbarstvo azijatsko</u></i> (100) /aut./ > Turci <i>a nehoteći ih ostaviti da padnu barbarom u ruke</i> (176) /par./ > Turci
muhamed- “Muhamedovac. tko je vjere Muhamedove. Samo u Vukovu rječniku. Tako danas mnogi govore i pišu i to je svakako bolja riječ od Muhamedanac” (...) “muhamedovski. Tako danas mnogi govori i pišu, na pr. narod muhamedovski u Bosni; i to je svakako bolja riječ od muhamedanski” (ARj 7: 133)¹⁶	12	<i>muhamedovske vjere</i> (11-3x) /aut./ <i>branio vjeru kršćansku protiv muhamedovskih i židovskih učitelja</i> (60) /aut./ <i>muhamedovski Sultani</i> (158) /aut./ <i>muhamedovaca</i> (12-2x; 13) /aut./ <i>muhamedovci</i> (13) /aut./ <i>nego ovieh muhamedovaca Stare Srbije nećemo pribrojiti našem narodu, jer su to za cielo Šćipetari</i> (11) /aut./

¹⁶ U ARj (7: 166) ima i natuknica musloman s opisom: “Muhamedovac, onaj koji vjeruje islam”.

Šćipetar- ARj: ø	2	<i>nego ovieh muhamedovaca Stare Srbije nećemo pribrojiti našem narodu, jer su to za celo Šćipetari (11) /aut./ > narodnost nahiji sadanje Arbanaske, gdje živu sa Šćipetari (13) / aut./</i>
pogan- “poganin. neznabožac, krivobožac. Iz lat. <i>paganus</i> , koja riječ upravo znači: seoski, seljački (izvedena od <i>pagus</i> , t. j. selo), a uzeta je iz lat. jezika u vrijeme, kad je kršćanstvo u rimskom carstvu postalo državna vjera i potisnulo u sela neznabošce t. j. pristaše stare rimske vjere” (ARj 10: 367) “poganiti, činiti da bude što pogano, t. j. nečisto” (ARj 10: 369)	13	<i>Naši djedovi naseliše se ovuda na jugu kao pogani (20) /aut./ > Slaveni prije kršćanstva Naši djedovi bijahu već kao pogani veoma pobožni (22) /aut./ naši djedovi već kao pogani neku vrst znakova (24) / aut./ pogani sašte (24) /cit./ budući pogani (37) /cit./ sačuvaše mnogi običaji poganski (20) /aut./ svi spomeni staroga poganskoga života (147) /aut./</i> <i>bogovi starih poganskih Bugara (70) /aut./ još živih običaja poganskih /aut./ > bugarski apokrifi imena poganskih bogova (90) /aut./ kada je još poganstvu mnogo traga bilo (90) /aut.7</i> <i>da podvižu i naprave gradove, koji po poganeh bihu rasuti i požgani (40) /cit./ > protivnici kršćanstva u Panoniji</i> <i>Tada, vajmeh sramote , taj čudni episkop počeo poganiti službu božju (47) /cit./ > hrvatski svećenici u Dalmaciji</i>
krivovjern- “krivovjernik. haereticus; infidelis, čovjek u kojega je kriva vjera (zakon), te ili nije Katolik (u katoličkim piscima), ili nije upoče Hrišćanin” (ARj 5: 581)	4	<i>vrlo bogate krivovjerne književnosti starobugarske (91) /aut./ > apokrifi</i> <i>krivovjerni Bogomili (44) /aut./ krivovjernik Metodij (44) /par./</i> <i>krivovjernih Saracena (100) /par./</i>

nadošlic- “nadošlica. došljak, pridošli- ca. U rječniku nijednom. Ljudi nadošlice, koji varaju ili kradu. V. Bogišić zborn.” (ARj 7: 297)	2	<i>s nadošlicami barbariskimi</i> (4) /aut./ > Slaveni <i>da nadošlice obvežu na dvojako priznavanje i pokora- vanje</i> (27) /aut./ > Hrvati i Srbi
bab(a)- “Od baba u prva dva značenja prenosi se ime i na druge stare žene u rodbini, a i drugo je koješta po njima prozvano” (ARj 1: 128) “e. misli se da neke babe mogu učiniti što drugi ne mogu, osobito zlo” (ARj 1: 129)	6	<i>babljimi ludorijami</i> (84) /cit./ > basme (vještica, tra- varica) <i>babunskoj rieči</i> (84) /cit./ > basme <i>praznici babyini</i> (84) /cit./ > basme <i>o babjih basnehu</i> (84) /cit./ > basme <i>baba-jaga</i> (111) /cit./ > zla maćeha

Rodna pogrđnica (pridjev *bablji*) javlja se samo u citatima (u prenošenju izvora koji tematiziraju vrstu apokrifnih molitvi i zaklinjanja, basmi) te nije moguće utvrditi izdvojeni Jagićev stav o takvome obilježavanju, izvan evidentnoga podržavanja negativne predodžbe o pučkom ljekarništvu. Ostale pogrđnice (etničke i vjerske) upotrebljava u parafrazama tuđih tekstova i u vlastitom autorskom iskazu i to u sve tri funkcije. Pogrđnicom *divlji* nekritički i neparadigmatski cilja “druge” etničke skupine koje nisu slavenske (*divlji Mađari*) i koje nisu slavenske ni kršćanske (*divlja sila* tursko-tatarskih Bugara). Istu pogrđnicu upotrebljava kritički i aproprijativno, solidarizirajući se s ciljanom skupinom u interpretaciji klasičnih izvora, koji su pridjevkom *divlji* paradigmatski ciljali Slavene (*prosti i divlji Bugari* i Slaveni) čime iskazuje stav (ironijski odmak) prema tekstovnoj predaji i njenim autoritetima. Pogrđnicom *barbarski*, koja paradigmatski označuje “druge” etničke skupine (po odrednici nerazumljivosti iz perspektive klasičnih jezika) nekritički i neparadigmatski cilja Turke, dok je kritički i aproprijativno upotrebljava za iskazivanje stava prema klasičnim izvorima u kojima se tom pogrđnicom paradigmatski imenuje Slavene pa barbarskom slavenstvu pridružuje i barbarsku latinštinu, koja je sintagma, iz aspekta paradigmatske uporabe navedene pogrđnice, oksimoronska. Etničke skupine koje imenuje: *Muhamedanci* (muslimani u Bosni i Hercegovini) i *Šćipetari* (kosovski Albanci) ne pribraja “našemu narodu”, u smislu naroda kršćana i naro-

da Slavena, pa njima, iako ne iskazuje izravan negativan stav prema imenovanim skupinama, posredno iskazuje vrednovanje određivanjem drugosti iz perspektive slavenocentričnoga i kršćanocentričnoga diskursa. Vjersku pogrđnicu *krivovjernik*, kojom se paradigmatiski ciljaju pripadnici pokretâ koji su odbačeni od službene crkve kao heretički, upotrebljava paradigmatiski u autorskom iskazu (*krivovjerni Bogomili*), neparadigmatiski u prepričavanju izvora za narode koji nisu kršćani (*krivovjerni Saraceni*), ali i aproprijativno, s ironijskim odmakom, također u prepričavanju izvora iskazujući negativan stav prema prepričanom te simpatije prema ciljanom pojedincu (*krivovjernik Metodij*). Pogrdna obilježnost leksema *poganin*, kao vrijednosna diskvalifikacija skupina koje su postojale prije kršćanstva i mimo kršćanstva, posebno je vidljiva u neparadigmatiskoj uporabi te pogrđnice kad se njome ciljaju kršćanski svećenici: *taj čudni episkop poče poganiti službu božju*; navedeni primjer Jagić donosi kao citat iz izvora, a s obzirom da je riječ o hrvatskim svećenicima, kod Jagića zadobiva i aproprijativnu funkciju. Iskazivane negativnoga stava prema doseljenicima uobličeno je pogrđnom tvorenicom *nadošlice* (u Akademijinu Rječniku “kreativno” povezana s osobinama varanja i krađe) koju Jagić upotrebljava u autorskom iskazu, ali s kritičkim odmakom u odnosu na imperijalistički diskurs klasičnih izvora (koji su paradigmatiski negativno obilježavali Slavene kao doseljenike i kao barbare).

Kritička uporaba pogrđnica pokazuje da je Jagić svjestan pogrđnoga značenja izdvojenih leksema te da ih koristi radi uspostavljanja ironijskoga odmaka u odnosu na imperijalistički diskurs klasičnih povijesnih izvora. No, s druge strane, iste lekseme upotrebljava i u nekritičkom, paradigmatiskom i neparadigmatiskom obilježavanju drugih etničkih i vjerskih skupina, što može upućivati na to da kritičko promišljanje izdvojene skupine iskaza u Jagićevo vrijeme nije zaživjelo kao opći jezikoslovni angažman, već se uspostavljanje odmaka zadržava na razini pojedinačnoga individualnoga stilskoga iskaza.

3. EKSPRESIVI

Ekspresivima govornik primarno izražava svoje povišeno emocionalno stanje u odnosu spram sugovornika ili predmeta govora, ali bez jasnog referiranja na identifikacijska, deskriptivna obilježja sugovornika ili predmeta govora. Ekspresivi ne podliježu provjeri istinitosti, a obilježava ih, prema kategorizaciji koju daje Potts (2007), neovisnost od opisnoga značenja, nezamjenjivost, ovisnost ekspresivnoga sadržaja o perspektivi govornika (ili sugovornika), nemogućnost deskripcije (neprepričljivi su), neposrednost u smislu performativnosti te pojačavanje učinka ponavljanjem.¹⁷

¹⁷ Usp. Christopher POTTS, “The expressive dimension”, De Gruyter, *Theoretical Linguistics*, 33 (2), 2007., 165–198.

U iskazivanju negodovanja u proučavanom tekstu u takvoj su funkciji *vajmeh*, *žalibog* i osnova *-klet-*. U tablici se donose primjeri sa širim kontekstom rečenice i s oznakom autorstva (autorski iskaz, parafraza, citat) te po potrebi i tipa teksta (fn. za pojavnicu koja je zabilježena u fusnoti).

Tablica 2. Primjeri ekspresiva u Jagićevoj historiji književnosti

primjer	ukupan broj pojavnica (broj pojavnica u funkciji ekspresiva)	kontekst
vajmeh “interj. isto što vajme” (ARj 20: 33) “vajme. isto što ajme, jao. Postalo jamačno od talijanskog naslanjanjem na naše riječi vaj i aj. Govori se u našim primorskim i zapadnijim krajevima” (ARj 20: 33)	1 (1)	<i>tada, vajmeh sramote, taj čudni episkop</i> (47, fn, par.)
žalibog “žalibog, žalibože. adv. šteta, nažalost” (ARj 23: 221) U rječnicima: uzvik i imperativ; u primjerima dolazi kao modifikator uz imensku sintagmu u genitivu i uz čitavu rečenicu (usp. ARj 23: 221)	13 (1)	<i>Žalibog još se niti nezna pravo, da li je što od ono doba ostalo, kamo li da bude opisan karakter i slog ovakieh gradjevina</i> (120, fn) <i>Žalibog ja neznam o tome ništa više kazati, jer Grigorovičeve knjige u nas neima.</i> (202) <i>Žalibog nam je još uvijek slabo razbistrena prošlost našega naroda po Bosni, Srbiji i gornjoj Dalmaciji prije dobe Nemanjića te jedva štogod i naslućujemo, kakov bješe ovuda život.</i> (137) <i>Ali žalibog stari Hrvati i Srbi nisu skoro nigda umjeli onako složki živjeti u zadruzi državnoj, kao što im bijaše (...)</i> (16)

		što knez Mutimir ostaviv svoga biskupa prista uz nadbiskupa Spljetskoga; nu žalibog valja nam reći, da to nije jedini slučaj (42) a okrutnost njemačka, kojoj bijaše žalibog sam Svatopluk na ruku, dospje dotle te budu (...) (41) Ovo sliepo nasljedovanje neurodi žalibog dobriem plodom ni kod onieh ni kod ovieh; gdje nebijaše čvršćih uvjeta narodne samostalnosti, nego li su sjajni vanjski znaci (78) on nekaže žalibog ništa, iz kojega je vieka taj dečanski rukopis, ali se tekst sa sviem slaže s oniem što je Daničić štampao (178) Istina niti Šafaříkovo izdanje nije onakvo, kako bi ga on sam želio bio, jer se žalibog još jednako badava čeka da nadjemo podpun tekst Dušanova zakona u onoj formi, u kojoj mislimo da je to djelo izašlo prvi put iz kancelarije državne. (202) Za to mi je priznati , da će i u mojoj knjizi na ovome mjestu, gdje bi valjalo iz onieh spomenika sastaviti obćenitu sliku tadašnjega vremena, ostati žalibog dosta velika, neispunjena praznina. (127) Ovdje su žalibog izbrisane sve osobine starog srbskog pisanja, toli u pravopisu koli u gramatičkih oblicih (152) ali i to su jamačno priepisi iz starijih južnoslovjenskih originala, kojim danas žalibog neima više traga ni glasa (102) za što je u Istri vladao liep običaj od starine - danas ga žalibog neima -- da je svako javno svjedočanstvo sastavljeno bilo u tri jezika (125)
-klet-	14 (3)	porodi divna junačtva Ljudevita Posavskoga, ali i kletu neslogu domaću (28, aut.) da u slovinskih stranah zatre sjeme kletoga raskolništva (48, fn, par.) Upita ih sv. Sisinij: Kleti djavoli, što dodjoste ova-mo? (86, par.) Pomoli se bogu sv. Sisinij: gospode, gospode! izbavi rod čovječji od tieh prokletieh djavola. (86, par.)

	<i>iže čľbvěče glave racěplju i mozьgь isřčľu, krvь jemu prolěju. I reče mu Mihailь Gavrilь. Prokleti prokletěče nežite!</i> (87, cit.) <i>po riečľh ľjetopisca „podloženi od volje u nevolju i od slobodnih u rabotu ... i kako prokleti žudiji inim služe, neimajući od svoga jazika gospodina!</i> (120, cit.)
--	---

Prilog/uzvik *žalibog* pojavljuje se kao kontrast optativa *daobog* (potonji za oznaku pozitivnoga stava). U popisanim primjerima *žalibog* ne dolazi kao modifikator uz imensku sintagmu u genitivu (*žalibog ljudi), u svim primjerima dolazi kao gramatički neovisan modifikator, prvenstveno kao konektor a sekundarno i kao iskaz autorova stava o sadržaju rečenice koja slijedi, a koji se odnosi na različite događaje, običaje, znanje o događajima te zapise u knjigama, pri tome se samo u jednome slučaju referira na osobine naroda (nesloga). Na neslogu se referira i izrazom *klet* u autorskom tekstu, ostale uporabe toga izraza jesu u citatima i parafrazama tuđih tekstova, pri čemu se odnose na dijaboličnost (2 primjera), bolest (1 primjer pojačavanja ekspresivnosti ponavljanjem: prokleti *prokletče*) i jednom za narod (Židovi), u potonjem slučaju može funkcionirati i kao pogrdnica. Uzvik *vaj-meh* upotrebljava se samo jednom u prepričavanju izvora. S obzirom na popisane primjere, mogli bismo reći da za iskazivanje negodovanja prema ljudima i skupinama Jagić u svom autorskom tekstu ekspresive ne upotrebljava. Po toj je osobini vidljiva razlika između Jagića kao povjesničara književnosti i povjesničara njemu starijega doba. S druge strane, određene deskriptive, pri tom posebno mislim na uporabu zamjenica i zamjeničkih pridjeva, Jagić upotrebljava u kontekstima u kojima zadobivaju i funkciju ekspresiva.

4. RELACIJSKI KVANTIFIKATORI

Zamjenice, po svojoj funkciji zamjenjivanja i po foričnosti, uvijek stoje u nekom "odnosu prema drugom entitetu"¹⁸ pa mogu zapremati funkcije i proporcionalnih i reprezentativnih kvantifikatora.¹⁹ Zamjenice i zamjenički pridjevi imaju i svoj

¹⁸ Branimir BELAJ i Goran TANACKOVIĆ FALETAR, *Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika, Knjiga prva: Imenska sintagma i sintaksa padeža*, Disput, Zagreb, 2014., 106.

¹⁹ Usp. Mateusz-Milan STANOJEVIĆ, "Gdje se u gramatici javljaju osjećaji?", *Emocije u hrvatskome jeziku, književnosti i kulturi. Zbornik radova 48. seminara Zagrebačke slavističke škole*, FF Press, ur. Lana Molvarec i Tatjana Pišković, Zagreb, 2020., 195–215.

deskriptivni sadržaj koji je prenosiv u različitim kontekstima: primjerice iskazivanje (ne)određenosti, pokaznosti u odnosu na udaljenost od govornika, posvojnosti, a u određenim kontekstima njima se može i emocionalizirati sadržaj iskaza, čime se približuju ekspresivima. Kao relativne kvantifikatore (koji “uz kvantitetu elementa referentnoga skupa, svojim značenjem obuhvaćaju i odnos prema cijelome skupu”) Belaj i Tanacković Faletar (2014)²⁰ izdvajaju: univerzalne kvantifikatore (*svi, svaki, bilo koji*), djelomične kvantifikatore (*većina* i naglašeno *neki*)²¹ te kvantifikator *nijedan*.

Jagić upotrebljava zamjeničke i zamjeničko-pridjevske kvantifikatore (*svega i svačesa, kojekakav, nikakav*) za iskazivanje atipične ili umanjene vrijednosti predmeta, apstraktnih pojava, životinja biljaka, ne upotrebljava ih za upućivanje na ljude i ljudske skupine. Za ljude upotrebljava: *svakojaki* (jedna pojavnica od ukupno 17), *nekakvi* (dvije pojavnice od 12, uz 4 pojavnice za fiktivna, mitološka bića), *taj* uz antroponime (6 od ukupno 123 pojavnice), *neki* uz antroponime (8 od ukupno 49 pojavnica). Posebno se kod Jagića izdvaja emocionalizacija iskaza zamjenicom *neki* koja se upotrebljava u funkciji gradacije zamišljenih osobina.

Neodređena zamjenica *neki* reflektira tipično iskustvo neodređenosti i nepoznatosti. U funkciji člana zamjenjiva je u mnogim slučajevima s *jedan*.²² Razlika je posebno vidljiva u vrijednosnoj obilježenosti iskaza. S obzirom na opojmljivanje apstraktnoga vrednovanja metaforizacijom osnovnih prostornih odnosa, odnosno s obzirom na utemeljenost u orijentacijskoj metafori (DOBRO JE GORE, LOŠE JE DOLJE), zamjenicom *neki* kao relacijskim kvantifikatorom opojmljuje se odmak od tipične vrijednosti prema dolje (i ona se može pojačavati dodatnim sredstvima emocionalizacije iskaza), čime je kontrastna upućivaču (članu) *jedan*, kojim se opojmljuje odmak od tipične vrijednosti prema gore.²³

²⁰ Branimir BELAJ i Goran TANACKOVIĆ FALETAR, *Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika, Knjiga prva: Imenska sintagma i sintaksa padeža*, Disput, Zagreb, 2014., 156.

²¹ O odnosu relativnoga kvantifikatora i demonstrativa *neki* te o odnosu zamjenice *neki* i neodređenoga člana *jedan* vidi: Isto, 158 – 159.

²² Ovjerovaljeni su iskazi:

neki čovjek
jedan čovjek
neki Petar Perić
jedan Petar Perić

²³ Navedeno se može demonstrirati ovjеровljenošću ili neovjеровljenošću (obilježeno *) iskaza:

što će meni neki Petar Perić govoriti
što će meni jedan Petar Perić govoriti
što će meni tamo neki Petar Perić govoriti
*što će meni tamo jedan Petar Perić govoriti
jedan Petar Perić to nije znao, a kako bih ja mogao znati
*neki Petar Perić to nije znao, a kako bih ja mogao znati

Kad je entitet, u ovom slučaju osoba označena antroponimom, na koju se referira izrazom *neki* poznata i govorniku i sugovorniku, zamjenica gubi denotativno značenje neodređenosti i nepoznatosti te zadobiva ulogu ekspresiva za iskazivanje negativnoga stava, odnosno relacijskoga kvantifikatora kojim se iskazuje odmak od očekivane vrijednosti. Uz preduvjet posjedovanja “zajedničkoga i dijeljenoga znanja”, mogući su slučajevi da je osoba poznata govorniku, a ne sugovorniku, kao što može biti i da je poznata sugovorniku, a ne govorniku, u kojim slučajevima možemo govoriti o različitim implikacijama, odnosno o namjernoj ili nenamjernoj ekspresivnosti (tj. učinku ekspresiva). Shema se usložnjava kad kao imaginarnog sugovornika dodamo čitatelja, posebno čitatelja s vremenske distance.

Suvremena korpusna istraživanja pokazala su kako zamjenica *neki* u znatnome pridonosi ironiji²⁴ te kako njezino značenje procesom subjektivizacije

postaje sve manje vezano uz točan identitet elementa u skupu, a sve više uz njegovu prototipnost i kvalitetu unutar samog skupa (...) Izraz neki stoga je ograda od očekivane vrijednosti elementa (...) ²⁵

Izrazom *neki* pri referiranju na tuđi tekst ujedno se i dodatno unosi posrednosti u iskaz pa je njezina uporaba u takvim primjerima istodobno i ograda autora od vrijednosti posredovanoga tuđega iskaza.

U tablici se donose primjeri sa širim kontekstom rečenice i odlomka, uz oznaku autorstva (autorski tekst, parafraza izvora, citat).

Tablica 3: Relacijski kvantifikatori u Jagićevoj historiji književnosti

zamjenica	ukupan broj pojava (broj pojava u evaluacijskoj funkciji)	sintagme i kontekst
svakojak- “svakovrstan, raznovrstan, različit (...) c. makar kakav (u pejorativnom smislu), kojekaki” (ARj 17: 136)	17 (1)	<i>Kako svakojaki putnici navaljuju upravo u Hilandar, jer u njemu ima najviše slovjen-skih, i to upravo srbskih starina, bojati se je, da nam nebi ta dragocjenost još kako i nestala</i> (152, aut.)

²⁴ Istražujući evaluacijska značenja izraza: *i to mi je neki* + imenica, Stanojević (2020) ističe kako zamjenica *neki* u znatnome pridonosi ironiji: ironično značenje bez izraza *neki* bilježi u samo 3% primjera proučavanoga izraza.

²⁵ Mateusz-Milan STANOJEVIĆ, “Gdje se u gramatici javljaju osjećaji?”, *Emocije u hrvatskome jeziku, književnosti i kulturi. Zbornik radova 48. seminara Zagrebačke slavističke škole*, FF Press, ur. Lana Molvarec i Tatjana Pišković, Zagreb, 2020., 204.

nek(i)- Uz vlastita imena "kad onaj, o kome se govori, nije pravo poznat onome, koji govori, ili on misli, da nije poznat onome, kome govori. Obično su to ljudska vlastita imena, rjeđe geografička" (ARj 7: 879)²⁶	49 (8)	<i>Isto se tako nezna, tko da je prvi sastavio tekst grčki: počamši od samih vremena Aleksandrovih, na ime od pseudo Kalistena, koji je umro još prije Aleksandra Velikoga, nagadjahu čas na ovoga čas na onoga, sve do jedanaestoga vieka poslije Isukrsta, u kojemu se nadje neki Simeon Seth, poznati prevoditelj indijskih basana; ali taj ga za cijelo nije sastavio, jer se već davna prije njega pominje. (95, aut.)</i> <i>Slika , koju nacrtashe o zemlji i narodu putnici zapadne Evrope, kada su za krstonosnih ratova ovuda prolazili, veoma je grozna i za cijelo puna pretjerivanja. Neki Raimundus de Agiles opisuje gornju Dalmaciju oko g. 1090 ovako: (137, aut.)</i> <i>U vrieme nadbiskupa Lovrinca , koji bješe suvremenik Zvonimirov, svrati se u Spljet neki Adam Parižanin (Adam Parisiensis) (122, aut.)</i> <i>pripoviedaše pokojni Vuk Šafaříku, da kad su Turci nesrećne godine 1813 zauzeli Srbiju i zapalili Studenicu, neki kaludjer Sofronije, koji se u isposnici nalazio (...), pobježe da glavu iznese, ali nemogući ponieti sa sobom rukopisa, koji su mu dani bili da ih čuva, a nehoteći ih ostaviti da padnu barbarom u ruke, nesmisli jadnik ništa bolje nego ih sve živoj vatri preda! (175-176, par.)</i> <i>Neki Athanasije priloži god. 1365 apostol hilendarski (197, par.)</i> <i>a te ga poslaše brzo u Rim, zajedno s nekim opatom Potepom i s popom Ulfom (46, par.)</i> <i>pisa dosta obširan životopis neki Konstantin, po imenu Filosof (171, par.)</i> Govorahu bo, da je gotska pismena <u>neki krivovjerenik Metodij</u> pronašao, koji je mnogo protiv pravila katoličke crkve, u istom slovjenском jeziku, lažljivo napisao, ali zato da je po odredjenju božjem
---	---------------	---

		<i>naglom smrti kažnjen bio!</i> (44, paraf.) <i>piše Toma, dodje u hrvatske strane <u>neki sveštenik</u>, došljak, po imenu Ulf (Vuk), licem hineći pobožnost, ali otrov od lukavštine krijući u srcu.</i> (45, paraf.)
nekakv- U općem značenju “nekoj, neki”; pred vlastitim imenima u narodnim pjesmama (ARj 7: 876)	12 (2+4)	<i>posla bez oklievanja <u>nekakva poslanika</u> Ivana Kardinala</i> (47, fn, par.) <i>Dubrovački ljetopisci pominju doista već pod g. 831 ugovor mira i prijateljstva medju Dubrovnikom i nekakvim banom travunjskim</i> (141, par.) <i>još i zagovori protiv <u>nekakvih nežita</u></i> (83) <i>Nežiti, protiv kojih je isti pop Jeremija sastavio lažna zaklinjanja, bijahu <u>nekakvi božanski stvorovi</u>, isto onako hude naravi, kao i tresavice.</i> (86) <i>izlazi na vidjelo <u>nekakvo mitologijsko biće</u>, kao zli duh , koji bojeći se svjetla, živi u tmini i krijući se po svietu hoda;</i> (99) <i>pričanje o <u>nekakvu gorostasu</u>, obično s jedniem okom, od kojega se čovjek oslobodi tiem što ga je osliepio te iz pećine mu utekao</i> (111) > divljan
taj uz imenicu koju “svojim položajem do nje osobito ističe” (ARj 18: 3)	123	<i>samo tumačenja Nikete Heraklijskoga na njegove besjede prevedena su jamačno kasnije, jer je <u>taj Niketa</u> živio istom u XI. veku.</i> (76) <i>U isto doba, kada je taj Teodor gramatik, i bez sumnje i on rodjeni Srbini, prepisivao eksarhov šestodnev</i> (177) <i>pravilnik Matije Vlastara (<u>taj Vlastar</u> iliti <u>Blastares</u> življaše u 14. veku te sastavi g. 1335 grčkim jezikom</i> (200) <i>Tko je <u>taj Jeremija</u>, pop bugarski?</i> (83) <i><u>taj čudni episkop</u></i> (47) <i>Što je u nas „ nekakav drugi car“, to je ondje indijski car Por; ondje se na obširno pripovieda, kako je <u>taj Por</u> došao do žene Solomunove</i> (92)

²⁶ Primjeri koje navodi ARj uglavnom su imena iz narodnih priča (Ljutica Bogdan), pri čemu je navedeno samo ime ili samo prezime; uglavnom nema historografskih provjerljivih imena i prezimena, jedini takav primjer je: “neki Filip Lastrić”, kao kazivač usmene književnosti.

Umanjivanje vrijednosti osobe iskazuje se neodređenom zamjenicom *neki* i pokaznom zamjenicom *taj* uz osobno ime te zamjenicom *nekakav*, kojom se osim pojedinaca diskvalificiraju i pojave (imaginarna bića iz apokrifne predaje). Zamjenicom *svakakvi* u funkciji obilježavanja negativnih osobina određuje se skupina putnika kojoj se ne može vjerovati (skloni krađi).

Pri upotrebi zamjenice *neki* uz osobno ime gubi se oznaka neodređenosti entiteta (time i propozicijski sadržaj) a prelazi se na iskazivanje odmaka prema poznatom entitetu. Uz imena autora tekstualnih izvora zamjenicom *neki*, osim iskazivanja pretpostavljane nepoznatosti time i neznatnosti za čitatelja, iskazuje se odmak od stava koji zastupa posredovani autor, čime se unosi dodatna nijansa emocionalnosti u diskvalifikaciju posredovanog stava, a što je označeno i sadržajnim odmakom: "grozna slika" koju o "našem" prostoru kreiraju zapadni namjernici i putopisci. Zamjenicom *neki* uz osobno ime za određeni lik u parafrazi tekstualnih izvora, osim podcrtavanja neznatnosti lika za autora i čitatelja, emocionalno se obilježava i negativno postupanje lika (primjerice spaljivanje vrijednih rukopisa). Kad je entitet na koji upućuje osobno ime poznat autoru i čitatelju (kao što je to slučaj s upućivanjem na Konstantina i Metodija), posve se gubi značenje neodređenosti te zamjenica *neki* preuzima funkciju ekspresiva, njome se istodobno s iskazivanjem negodovanja i ironijskoga odmaka prema tekstualnom izvoru iskazuje i solidarizacija s ciljanom skupinom: ono što je u imperijalističkom diskursu helenskih povjesničara obilježeno kao hereza (bogoslужje na vlastitom jeziku, koji nije jedan od tri klasična jezika) za autora je identitetsko obilježje slavenstva.

5. ZAKLJUČAK

Izdvojeni primjeri iskazivanja negativnoga stava prema pojedincima i skupinama pokazuju određene znakovite tendencije u pripadnom razdoblju kao i stilu proučavanoga autora. Izdvojeni primjeri pogrdnica kojima se deskriptivno ciljaju pojedinci i skupine pokazuju kako Jagić u svom autorskom tekstu iskazuje negativan stav prema različitim skupinama neslavena te da istodobno pri citiranju i prepričavanju izvora iskazuje ironiju prema tematiziranju Slavena s aspekta imperijalističkoga diskursa, time se pokazuje i njegov ambivalentan (kritički i nekritički) odnos prema toj vrsti iskaza, a što je odraz ondanjih poimanja (ne)primjerenosti emocionalizacije znanstvenoga diskursa. S druge strane, iz uporabe ekspresiva vidljiva je razlika između Jagića kao autora i starijih izvora koje posreduje: Jagić izdvojene ekspresive u svom autorskom iskazu ne upotrebljava. U funkciji emocionalizacije Jagić u svom autorskom iskazu u znatnoj mjeri koristi zamjeničke kvantifikatore koji zadobivaju i funkciju ekspresiva, a koji su posebno pogodni za iskazivanje ironijskoga odmaka prema tekstualnoj predaji. Pri tome je vidljivo prepletanje negativnoga stava

(u rasponu od odmaka do solidarizacije), procjene nepouzdanosti izvora i vrednovanja tematiziranih osobina i postupanja u smislu isticanja vrijednosti manje od očekivane ili manje od propagirane. Kao središnje sredstvo distinkcije skupina u Jagićevu opisu slavenskoga srednjovjekovlja nameće se jezik (bogoslužje na slavenskom jeziku kao točka prijepora oko koje se izgrađuju negativne predodžbe u klasičnim izvorima) a potom religija (kao skup obilježja organiziranih oko osobine pripadanja ili nepripadanja kršćanstvu); etničke se razlike izvan tih dviju osnovnih distinkcija ne naglašavaju. Svakako valja imati na umu da se afektivni potencijal proučavanih leksema i izraza pojačava vremenskom distancom te bi za relevantne rezultate o osobitostima Jagićeva autorskoga ispisivanja povijesti književnosti valjalo istražiti još nekoliko tematski i vremenski bliskih djela drugih autora.

IZVORI I LITERATURA

- 1/ ARj: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I – XXIII, 1880, – 1976., JAZU, Zagreb.
- 2/ Branimir BELAJ i Goran TANACKOVIĆ FALETAR, *Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika, Knjiga prva, imenska sintagma i sintaksa padeža*, Disput, Zagreb, 2014.
- 3/ Adam CROOM, "How to do things with slurs: Studies in the way of derogatory words", ScienceDirect, *Language and Communication*, 33, 2013., 177–204.
- 4/ Gordana ČUPKOVIĆ, "Diachronic variations of slurs and levels of derogation: On some regional, ethnic and racial slurs in Croatian", Elsevier, *Language Sciences*, 52, 2015., 215–230.
- 5/ Stjepan DAMJANOVIĆ, *Opširnost bez površnosti*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2006.
- 6/ Eduard HERCIGONJA, *Srednjovjekovna književnost*, Povijest hrvatske književnosti, Knjiga 2, Liber i Mladost, Zagreb, 1975.
- 7/ Vatroslav JAGIĆ, *Historija književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga*, Knjiga prva: Staro doba, Štamparija Dragutina Albrechta, Zagreb, 1867., https://www.google.hr/books/edition/Historija_knji%C5%BEevnosti_naroda_hrvatskog/nctLAAAACAAJ?hl=en&gbpv=1&dq=jagi%C4%87+historija&printsec=frontcover (pristupljeno 15. veljače 2024.).
- 8/ Radoslav KATIČIĆ, "Vatroslav Jagić i hrvatski književni jezik", *Zbornik o Vatroslavu Jagiću*, Knjiga I., Hrvatski studiji, gl. ur. Tihomil Maštrović, Zagreb, 2007., 11–23.
- 9/ Amir KAPETANOVIĆ, "Jagićeva kritika teksta u hrvatskom i europskom kontekstu", HAZU, *Filologija*, 49, 2007., 65–77.

- 10/ Nikica KOLUMBIĆ, "Jagićevo proučavanje hrvatske srednjovjekovne književnosti", Hrvatsko filološko društvo i Filozofski fakultet, *Croatica*, XVIII (26/27/28), 1986., 81–96.
- 11/ Ronald W. LANGACKER, "Subjectification, grammaticization, and conceptual archetypes", *Subjectification: various paths to subjectivity*, Mouton de Gruyter, ur. A. Athanasiadou, C. Canakis i B. Cornillie, Berlin i New York, 2006., 17–40.
- 12/ James Robert MARTIN i Peter R. R. WHITE, *The language of evaluation: appraisal in English*, Palgrave Macmillan, New York, 2005.
- 13/ Christopher POTTS, "The expressive dimension", De Gruyter, *Theoretical Linguistics*, 33 (2), 2007., 165–198.
- 14/ Mateusz-Milan STANOJEVIĆ, "Gdje se u gramatici javljaju osjećaji?", *Emocije u hrvatskome jeziku, književnosti i kulturi. Zbornik radova 48. seminara Zagrebačke slavističke škole*, FF Press, ur. Lana Molvarec i Tatjana Pišković, Zagreb, 2020., 195–215.
- 15/ Michael STUBBS, "'A matter of prolonged field work': Notes towards a modal grammar of English", Oxford Academic, *Applied Linguistics*, 7 (1), 1986., 1–25.

SUMMARY

EXAMPLES OF EVALUATIVE EXPRESSIONS IN JAGIĆ'S HISTORY OF MEDIEVAL LITERATURE

Jagić's book *Historija književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga* (knjiga prva: staro doba) / History of the Literature of the Croatian and Serbian Peoples (Book One: Old Age) from 1867 was well received and evaluated by literary historians (Hercigonja 1975, Kolumbić 1986, Damjanović 2006), where Jagić's tendency to approach the literary work from a broader cultural aspect is especially highlighted. There are fewer observations about Jagić's writing style; we can testify about the style of his debates indirectly from his notes on sharp philological criticisms written in German and Croatian (cf. Katičić 2007 and Kapetanović 2007). In this paper, from the aspect of functional linguistics, the use of evaluative expressions, i.e. culturally marked lexemes, in the function of expressing a negative attitude towards individuals and groups, in Jagić's *History of Literature* is analyzed. A selection of examples of slurs, as lexemes that have the function of pejorative marking of individuals or groups with regard to gender, ethnic and other collective and stereotypical characteristics (for example: *divlji* "wild", *barbarski* "barbaric", *bablje* "grandmotherly / old women's"), and expressives, as lexemes marked by the emotional attitude of the speaker, which are not subject to verify the truth (for exam-

ple *vajmeh* “ouch / oh my”) or which are contextually conditioned (*neki* “some”), especially in Jagić's text and especially in the texts he translates and retells is made through close reading. Representation and syntagmatic connections of selected occurrences were investigated by searching the digitized book. The collected data contribute to illuminating the discourse of historians of literature until the end of the 19th century, and especially to illuminating the peculiarities of Vatroslav Jagić's style.

Key Words: medieval literature; discourse analysis; emotions; attitude; history of the Croatian language.